

בולרו

מוריס ראוויל הוא אחד משני המלחינים המרכזיים בזרם האימפרסיוניסטי במוזיקה הצרפתית, לצד קלוד דביסי. הוא נולד ב אזור הצרפתי של חבל הבסקים, על גבול ספרד. אימו הייתה עקרת בית ממוצא באסקי, ואביו היה ממוצא ותעשיין ממוצא שווייצרי, אשר כמה מהמצאותיו זכו להוקרה בינלאומית. כאשר מלאו לראוויל שבע שנים, עברה המשפחה לפאריס ושם התחיל ראוויל את לימודי הפסנתר שלו. לאחר חמש או שש שנות לימוד, התחיל ראוויל להלחין יצירות, שחשפו את כשרונו המוזיקלי יוצא הדופן. הוריו, אשר התגאו בכנס המוכשר, עודדו אותו לפתח את כשרונו ושלחו אותו ללמוד בקונסרבטואר של פריז, שם למד ארבע עשרה שנים תחת הוראתו של גבריאל פורה.

ראוויל היה פסנתרן מחונן, ויצירותיו הרבות לפסנתר ידועות בוורטואוזיות בלתי רגילה. בנוסף, הוא היה בדומה לדביסי מתזמר מחונן (הוא תזמר את היצירה הידועה "תמונות בתערוכה" של המלחין הרוסי מוסורגסקי, שידועה היום בעיקר בזכות התזמור יוצא הדופן), והשתמש בצורה יצירתית מאוד בכלי העץ ובמיתרים כדי ליצור את הגוונים הצליליים שהפיק בפסנתר. בנוסף, הוא הרבה להשתמש בנבל ובכלי הקשה. דביסי הביקורתי, שקטל בביקורותיו מלחינים גדולים ונערצים כמו צ'ייקובסקי וברהמס, אף הרחיק לכת וכתב עליו שיש לו את "האוזן הטובה ביותר בנמצא", מחמאה אדירה ממלחין ומתזמר דגול כמו דביסי, שבעצמו היה חדשן מאוד.

ראוויל היה ביסודו מלחין קלאסיציסט, כלומר מלחין שהשתמש בצורות המוזיקליות הקלאסיות (דוגמת הקונצ'רטו) כדי להציג את חידושי ההרמוניים. ראוויל ידוע במיוחד במוזיקה האימפרסיוניסטית שחיבר, אך הוא גם יוצר אקלקטי שהטיב לשלב מרכיבים של ג'אז אמריקני, שירי עם בסקיים ומוזיקה ממזרח אסיה. בין היצירות הרבות לפסנתר שחיבר, הגדולות והידועות ביותר הן: הקונצ'רטו לפסנתר לשתי ידיים, הקונצ'רטו לפסנתר ליד שמאל, הבלט "דפניס וכלואה" שכתב לכוריאוגרף הנודע סרגיי דיאגילב, בולרו, רפסודיה ספרדית, ורבות נוספות.

על הבולרו (1928)

הרקדנית אידה רובינשטיין פנתה למוריס ראוויל וביקשה יצירת מחול עבורה. באחד הימים עם חברים בסביבתו ניגן ראוויל מנגינה באצבע אחת והעיר לנוכחים "נראה שזו מנגינה עקשנית? לא?" אמר ופירש את תכניתו, "אני אשמיע אותה פעם אחר פעם כשמספר הכלים ילך ויגדל מפעם לפעם, העוצמה תלך ותגבר והגוון ישתנה בהתאם לכלים המנגנים." זה הבולרו! לימים כתב ראוויל: "בולרו – יצירה בת 17 דקות, על נושאים מנעימות עם ספרדיות-ערביות ולה תשתית תזמורתית פשוטה מתמשכת, קרשנדו הדרגתי וארוך מאוד." מה שראוויל לא ידע הוא, שה"בולרו" תהיה ליצירה המושמעת ביותר בעולם.

היצירה מורכבת משני נושאים, שעוברים בין הכלים השונים, שבכל פעם הליווי באוסטינטו לנושא הולך וגדל. בתחילה, הנושא עובר בין הכלים השקטים, כמו חליל, אבוב וטרומבון, ולאחר מכן עובר לכלים היותר חזקים, כמו הקלרינט והחצוצרה, וגם לכלים לא שגרתיים לתזמורת, כמו צ'לסטטה. לבסוף, כל התזמורת מנגנת ביחד את נעימות הנושא, ובמעבר נועז (מסולם דו מז'ור לסולם מי מז'ור) ובמטח כלי הקשה וכלי נשיפה ממתכת, מסתיימת היצירה בעוצמה.

רעיון האוסטינטו בתופי סנר וברוח הריקוד העממי במשקל משולש

נושא ראשון

המנגינה בסגנון קישוטי-ערבסקי מסתלסלת היא בדו מז'ור, בת 16 תיבות. פותחת בטוניקה

עד לתחנת הדומיננטה וממשיכה בקישוטיות עד שובה לטוניקה.

הנושא חוזר בהובלת כלי נשיפה מעץ

הרעיון השני הנגזר מהנושא הראשון

הרעיון השני מתרחב במנעדו וממזג מודליות "מינורית" שמשרה אקזוטיקה

הקרשנדו הגדול נפתח מאמצע היצירה בה מוכפל הנושא על ידי כלים נלווים בהובלת הפיקולו ולכיוונים טונאליים חדשים. המרקם הולך והופך לסמיך והעוצמה הגוברת תורמת לעומס ומעניקה דריכות לסטטיות של המקצב המונוטוני. הקרשנדו מגיע לשיאו במהלך 66 התיבות האחרונות בהן מצטרפים לראשונה תופי הטם טם, תופי בס ומצלתיים.

הצעות לפעילויות:

1. לימוד תבנית האוסטינטו לפי:

הפגמת פעמה בטמפו מתון בהליכה במרחב ובטפיחות שקטות מאד על הברכיים, כמו שיעון ניתן לשלב קבוצה שנייה בטפיחת הפעמה השנייה וליצור אפקט של דגשים בלתי פוסקים ניתן להקיש את שלוש הפעמות לפי: טפיחה על הברך, מחיאה, רקיעה

הוספת מקצבים במשקל משולש לפי טמפו מתון

הוספת מקצב האוסטינטו בארטיקולציה רכה

שילוב של פעמה ומקצב לפי חלוקה בקבוצות

2. לימוד הנושאים הערבסקים:

נושא ראשון: החזקה בשירה של צליל הטוניקה דו וצליל הדומיננטה סול, וביניהם תנועת יד מסלסלת בהתחשב לכיווניות הערכים הסקונדלים

נגינה במטלופון לפי טוניקה דו- קווינטה עולה לסול, אוקטבה יורדת לסול נמוך (דו-סול- סול נמוך)

רעיון שני: מעקב בתנועה או ברישום גראפי אחר הכיוונים והרגיסטר הנמוך של הרעיון השני

3. שילוב בו זמני של האירועים המוזיקליים הבולטים במרחב (אוסטינטו, שני הרעיונות הבולטים).

4. הכרת התזמורת לפי גווני הסולנים ומשפחות הכלים

המפה הכרונולוגית של הופעת כלי הנגינה

הליל

קלרינט

בסון

קלרינט במי במול

אבוב

הליל והצוצרה בסורדינו

סקסופון טנור

סקסופון סופרן

קרן וצ'לסטה

כלי נשיפה מעץ

כינורות

טוטי

מומלץ לחלק רשימת כלים ולאתגר את התלמידים לאיתור וזיהוי של כלי מסויים כדי לרשום את הדקה והשניות בה הוא מופיע

אישור זיהוי הכניסות של כלי הנגינה לפי צפייה בביצוע של גוסטבו דודאמל עם הפילהרמונית של וינה

<https://www.youtube.com/watch?v=mhkhGyJ092E>

הצעה לצפייה רלוונטית להתפתחות היצירה

<https://www.pinterest.es/pin/276338127111403390/>

הצעה לצפייה בפרשנות של פנטזיה

<https://www.dailymotion.com/video/xc1e7c>

"פיקנטריה" מן העיתונות

הבולרו הוא הקטע המוזיקלי הפופולרי ביותר שיצא אי פעם מצרפת, יותר מכל שירי סרז' גינסבורג וז'אק ברל גם יחד. לפי הדיווח הרשמי של אגודת הקומפוזיטורים בפריז, הבולרו מושמע אי שם בעולם בכל

עשר דקות, ומכיוון שאורכו 17 דקות, אפשר להסיק שאין רגע שבו לא מושמעים הצלילים שראוול עצמו "כינה "ריק מוחלט, קטע מוזיקלי נטול כל מוזיקליות, הבושה של חיי".

זו אכן מלודיה פשוטה, או שמא פשטנית, רפטיבית עד עינוי, המתחילה בתיפוף קל ומסתיימת במהומה תזמורתית על-סף הגיחוך. אבל גם "ריק מוחלט" יכול למלא יפה חשבונות בנק עלומים. מוריס ראוול מת ללא צאצאים ב-1937, והוריש את עיזבונו לאחיו אדוארד, תעשיין עשיר וערירי. אדוארד ראוול נכנס למשא ומתן עם עיריית פריז על הקמת מעין פרס נובל למוזיקה (העניזבון נאמד אז ב-250 מיליון יורו), אבל ב-1954, בעקבות תאונת דרכים, שינה את דעתו וזמן קצר לפני מותו הוריש את העניזבון למעסה היפהפייה הצמודה שלו, ז'אן טאברן

במשך עשר שנים התנהלו משפטים נגד הבחורה הצעירה, שעברה לז'נבה. בין השאר נדחו תביעותיהם של כ-20 אחיינים ודודנים רחוקים של ראוול, וכן נדחתה תביעה של עיריית פריז. אגודת הקומפוזיטורים, שהצטרפה לתביעה כאחראית על חלוקת התמלוגים, משכה את תביעתה רגע לפני פסק הדין. כעבור שנים התברר שראש המחלקה המשפטית באגודה הפך לשותף בתמלוגים, באמצעות שרשרת חברות הרשומות בשווייץ ובאיי הבתולה, ונפתחה חקירה בחשד הלא בלתי-סביר שהוא קיבל דמי שתיקה משווייץ.

עיריית פריז מיהרה לדרוש חידוש של התביעות, אבל החשוד בשחיתות נעלם והתביעה נמחקה אחרי התיישנות. ניסיון לחסום את התשלומים השנתיים לחשבונות הבנק הזרים שלו נכשל, והאגודה סירבה גם לפרסם את הסכומים שהועברו אליו. מלבד הפקיד הנעדר, היורשת היחידה היום של ראוול היא בתה של אשתו השנייה של בעלה לשעבר של המעסה של אחיו של המלחין. סך התמלוגים הישירים נאמד ב-400 מיליון יורו. הסכום לא כולל העברות מתמלוגים לא ישירים, כמו שימוש בלחן בהפקות מחול, בפסקול של סרטים וכמובן בפרסומות ליטבתה...

החגיגה הזאת עומדת להסתיים: בנובמבר שעבר חלפו 90 שנה מאז ההשמעה הפומבית הראשונה של הבולרו, ובדצמבר השנה יצוינו 80 שנה למותו של ראוול. אף כי החוק לזכויות יוצרים שונה ממדינה למדינה, החליטה אגודת הקומפוזיטורים שהבולרו הוא מעתה בתחום הציבורי, וכל מי שהשתמש בלחן אחרי מאי 2016 אינו חייב לשלם תמלוגים. לא כל כך מהר, הזדעקו עורכי הדין השווייצרים של היורשת. אחרי שניסו במשך חודשים להעלות טיעונים סביב התאריך הקובע. לאגודת הקומפוזיטורים הגיעה ברגע אשר ראוול, האחרון תביעה לצרף לקרדיט היצירה של הבולרו מעצב תפאורות ושמו אלכסנדר בנואה הודה לו פומבית על תרומתו ליצירה. יורשיו של בנואה, המתגוררים כולם ברוסיה, מבקשים אם כן לדחות את כניסת הבולרו לתחום הציבורי, כי הוא מת 20 שנה אחרי ראוול.

האם עולה על הדעת שהבולרו של ראוול נכתב במשותף עם מעצב תפאורות אלמוני? מי יציל את כבודו של המלחין? ובכן, לא יורשיו, ככל הנראה. לתביעתם של הרוסים הצטרפה היורשת של ראוול עצמו. זה אמנם יקטין בחצי את התמלוגים שלה, אבל מוטב לקבל ב-20 השנים הקרובות עשרה מיליון יורו מאשר

